

Centraal Planbureau

CPB Notitie | 11 september 2013

Premie-effecten herzien FTK en versobering Witteveenkader

*Uitgevoerd op verzoek van
het Ministerie van Financiën*

CPB Notitie

Aan: Ministerie van Financiën

Centraal Planbureau

Van Stolkweg 14
Postbus 80510
2508 GM Den Haag

T (070)3383 380
I www.cpb.nl

Contactpersoon

Jan Bonenkamp, Marcel Lever

Datum: 11 september 2013

Betreft: Premie-effecten herzien FTK en versobering Witteveenkader

1 Inleiding

Het ministerie van Financiën heeft het CPB gevraagd om de premie-effecten te bepalen van het voorontwerp van wet van de herziening van het Financieel Toetsingskader (FTK) in combinatie met de versobering van het Witteveenkader. Deze notitie bevat de gevraagde analyse van de premie-effecten. Het verdient vermelding dat deze notitie uitsluitend gaat over de partiële effecten van beleid (FTK, Witteveenkader) op de pensioenpremie. Het betreft dus geen actualisatie van de middellangetermijn verkenning (MLT).

De opbouw van deze notitie is als volgt. Paragraaf 2 licht de belangrijkste aannames in de berekeningen toe. Paragraaf 3 beschrijft de premie-effecten voor zowel FTK1 als FTK2. Paragraaf 4 bevat de conclusies.

2 Beleidsmaatregelen en uitgangspunten

De beleidsmaatregelen die invloed hebben op de pensioenpremie betreffen zowel een versobering van het Witteveenkader als een aanscherping van het FTK.

Wat betreft het Witteveenkader gaat het om de volgende maatregelen:

- De versobering van het Witteveenkader zoals bepaald in het Begrotingsakkoord 2013. Het gaat dan specifiek om het verhogen van de pensioenrichtleeftijd van 65 jaar naar 67 jaar per 2014 en de koppeling aan de AOW-leeftijd (die gekoppeld is aan de levensverwachting) voor de periode daarna. Verder wordt het maximale opbouwpercentage verlaagd van 2,25% naar 2,15% voor middelloonregelingen en van 2,0 naar 1,9% bij eindloonregelingen.

- De versobering van het Witteveenkader zoals voorgesteld in het Regeerakkoord van Rutte II. Daarin wordt het opbouwpercentage verder verlaagd van 2,15% naar 1,75% voor middelloonregelingen en van 1,9% naar 1,55% voor eindloonregelingen. Bovendien wordt de fiscaal gefaciliteerde pensioenopbouw afgetopt op 100.000 euro.

Ten aanzien van de aanscherping van het FTK bezien we de volgende maatregelen:

- Het vervallen van de mogelijkheid om de kostendeckende premie te dempen met het verwachte rendement. In de Hoofdlijnennotitie bestond nog wel de mogelijkheid om in het nominale contract de premie te dempen met het 10-jaars voortschrijdend gemiddelde van de rente. In het voorontwerp is deze optie evenwel vervallen.
- De verhoging van de opslag voor het Vereist Eigen Vermogen (VEV) van 21,7 procent naar 26,6 procent.

De feitelijke verlaging van de maximale jaarlijkse opbouw is naar verwachting minder groot dan de verlaging van het wettelijke maximum van 0,5%-punt (van 2,25 naar 1,75% voor middelloonregelingen). De gemiddelde jaarlijkse opbouw in middelloonregelingen bedraagt op dit moment naar schatting 2,03%, dus ruim onder het wettelijke maximum. Dit betreft een gewogen gemiddelde, waarbij de opbouw per regeling is gewogen met het aantal actieve deelnemers. Bovendien is voor fondsen die een verlaagde franchise hanteren de feitelijke pensioenopbouw, uitgaande van een gemiddeld loon, herrekend naar een opbouw bij een standaardfranchise. Verder is verondersteld dat fondsen met een opbouw boven 1,75% hun opbouw verlagen naar het nieuwe wettelijke maximum van 1,75%; fondsen die nu een lagere opbouw hanteren, veranderen hun regeling bij veronderstelling niet. Per saldo resulteert dit in een versobering van 14,3% (van 2,03 naar 1,73%). Aangezien weinig werknemers meer onder een eindloonregeling vallen, is gemakshalve verondersteld dat de gemiddelde versobering voor hen relatief even groot is.

Voor zowel het nominale contract FTK1 als het reële contract FTK2 worden de volgende veronderstellingen gehanteerd:

- De MEV-raming van de pensioenpremies per ultimo 2014 zijn het uitgangspunt in de berekening. Deze premiesom is vervolgens opgehoogd met de verwachte grondslagontwikkeling uit de MLT-raming om tot een inschatting van de pensioenpremie (bij ongewijzigd beleid) te komen per 2017.¹ Dit geeft een premiesom van 42,6 mld (dit is inclusief de collectieve verzekeraars).
- De economische scenarioset is afkomstig van APG en heeft betrekking op de stand van de financiële markten per 30 juni 2013.
- Deelnemers betreden op hun 25ste het pensioenfonds en werken door tot aan de AOW-leeftijd. In de uitgangssituatie is de pensioenrichtleeftijd 65 jaar.

---

¹ Conform eerdere berekeningen nemen we aan dat de versobering van het Witteveenkader een inlooperperiode kent en het volledige effect op de premies pas in 2017 wordt bereikt.

- De ontwikkeling van de levensverwachting volgt de meest recente bevolkingsprognose van het CBS van december 2012.
- De franchise bedraagt 13,6 duizend euro. Dit bedrag is gelijk aan 10/7 van de AOW van een gehuwde dat op 9,5 duizend euro is gesteld (2014).
- De gemiddelde jaarlijkse opbouw bedraagt 2,03 procent per jaar.
- In de discontering van de pensioenverplichtingen en in de vaststelling van de kostendekkende premie wordt gebruik gemaakt van de op dit moment van toepassing zijnde UFR.

3 Premie-effecten beleidsmaatregelen

Tabel 3.1 toont de premie-effecten van het herziene FTK en de versobering van het Witteveen kader. Startend vanuit de feitelijke pensioenpremie (bij ongewijzigd beleid), onderscheiden we opeenvolgend de volgende aanpassingen:

1. Disconteren van de pensioenverplichtingen tegen de actuele renterijnstructuur (RTS) in plaats van tegen verwacht rendement.²
2. De verhoging van het VEV van 21,7 naar 26,6 procent (alleen voor FTK1).
3. Verhogen van de pensioenrichtleeftijd van 65 naar 67 jaar.
4. Verlagen van de effectieve pensioenopbouw van 2,03 procent naar 1,73 procent (middelloon) per jaar.
5. Aftoppen van de fiscale aftrekbaarheid van pensioenpremies op 100.000 euro.
6. Weglek als gevolg van compenserende maatregelen.

Stap 1 en stap 2 behelzen de herziening van het FTK conform het voorstel dat in consultatie is gegaan en stap 3 tot en met stap 5 de versobering van het Witteveen kader. De premie-effecten in tabel 3.1 zijn uitgedrukt in procent van de pensioenpremie uit de voorgaande aanpassing. Op deze manier reflecteren de percentages het *geïsoleerde effect* van de aanpassing in kwestie.³ Een effect van -10% komt voor een fonds met een premie van 24% overeen met een premiedaling met 2,4%-punt.

Uitgaande van de RTS van juni 2013, leidt het herziene FTK tot een verwachte premiestijging van circa 15 tot 20 procent. Deze toename heeft enerzijds te maken met een verhoging van de buffereisen (wat betreft FTK1) en anderzijds (en vooral) met het vervallen van de mogelijkheid tot premiedemping. De actuele RTS is lager dan het verwachte portefeuillerendement onder de bestaande systematiek of de

² Ook eventuele andere discrepanties tussen de berekende kostendekkende premie op basis van de actuele RTS en de feitelijke premie, zoals een eventuele marge op de feitelijke premie, maken deel uit van de eerste stap.

³ De consequentie van deze aanpak is dat percentages uit de kolommen niet zonder meer optelbaar zijn vanwege een andere noemer (en de gerapporteerde subtotalen dus niet exact gelijk zijn aan de som van de verschillende onderdelen).

gedempte RTS op basis van het 10-jaars voortschrijdend gemiddelde. Een lager disconto leidt tot een hogere pensioenpremie.

Tegenover het premieverzwarende effect van het FTK staat een verlaging van de premie ten gevolge van de versobering van het Witteveenkader van circa 28 procent. Het aandeel daarin van de verhoging van de pensioenrichtleeftijd en de verlaging van de opbouw zijn bijna even groot.⁴

Tabel 3.1 Premie-effecten herzien FTK en versobering Witteveenkader

	FTK1		FTK2 (a)	
	RTS 30-06-13	RTS 31-12-2010	RTS 30-06-13	RTS 31-12-2010
procentuele mutaties				
FTK				
RTS geen demping	15,9	-8,7	15,9	-9,3
Verhogen VEV	4,0	4,0	-	-
Subtotaal	20,6	-5,1	15,9	-9,3
Witteveenkader				
Pensioenrichtleeftijd 67 jaar	-12,9	-14,3	-12,1	-13,5
Opbouw 0,3%-punt lager	-14,8	-14,8	-14,8	-14,8
Aftoppen 100.000 euro	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
Subtotaal	-28,0	-29,2	-27,3	-28,5
Ingeboekte weglek (b)	1/3	1/3	1/3	1/3
Subtotaal pakket, RTS geen demping	-1,9	-23,5	-5,3	-26,6
Subtotaal pakket, RTS met demping (c)	-13,5	-16,8	-17,0	-20,2
Onvoorziene effecten	PM	PM	PM	PM
Totaal	PM	PM	PM	PM
(a) In de BNW curve is gerekend met een indexatieafslag van 2 procent en een risicopremie van 3%.				
(b) De weglekfactor is uitgedrukt als fractie van de totale versobering van het Witteveenkader.				
(c) In het subtotaal met demping is verondersteld dat de fondsen de premie enigszins stabiliseren, door te anticiperen op een voorziene daling van het 10-jaars voortschrijdend gemiddelde van de rente.				

Analoog aan de CPB doorrekening van het Regeerakkoord, is aangenomen dat eenderde van de totale potentiële premievrijval door de versobering van het Witteveenkader 'weglekt' vanwege compenserende maatregelen. Het is immers waarschijnlijk dat vrijvallende premieruimte deels gebruikt gaat worden om de

⁴ Het procentuele premie-effect van de toename in de pensioenrichtleeftijd is gevoelig voor de hoogte van het disconto. Dit verklaart de verschillen tussen FTK1 en FTK2 en tussen de RTS van 30 juni 2013 en die van ultimo 2010.

pensioenregeling te verbeteren (zoals hogere indexatietoekenning of een beter nabestaandenpensioen).⁵

Per saldo, dus alle beleidsmaatregelen inclusief weglek samennemend, resulteert het totale beleidspakket bij deze veronderstellingen zonder demping in een premiedaling in de orde van 2 tot 5 procent. Uitgaande van een premiesom van 42,6 mld in 2017 komt dit overeen met een premiedaling van 1 à 2 mld euro.

De tabel laat ook zien wat het totale premie-effect is wanneer de kostendeekkende premie gedempt wordt op basis van het 10-jaars voortschrijdend gemiddelde. Deze mogelijkheid maakte nog expliciet onderdeel uit van de Hoofdlijnennotitie. Met demping resulteert een premiedaling in de orde van 13 tot 17 procent, dus ruwweg 6 mld euro.

Onzekerheid troef

Met nadruk moet worden gesteld dat de berekende premie-effecten met veel onzekerheid zijn omgeven. De belangrijkste bron van onzekerheid is de hoogte van de RTS waarmee de pensioenverplichtingen verdisconteerd zijn. Het nieuwe FTK gaat pas per 2015 in. De RTS in de laatste maanden van 2014 zal dus bepalend zijn voor de vaststelling van de kostendeekkende premie., indien er geen demping plaatsvindt Het is uiteraard onzeker hoe de rente zich de komende tijd zal gaan ontwikkelen.

De premie-effecten zijn bijzonder gevoelig voor de hoogte van de rente. Tabel 3.1 presenteert ter illustratie ook de premie-effecten voor de RTS van ultimo 2010 (waarin de rente gemiddeld ruim 1%-punt hoger ligt). Met deze alternatieve RTS zou de premie bijna een kwart kunnen dalen, wat overeenkomt op een premiedaling van ruim 10 mld euro. Het is echter aannemelijk dat de premie in zo'n situatie hoger wordt vastgesteld en niet volledig meebeweegt met de mutatie van de rente.

Los van de economische onzekerheid, is ook onduidelijk hoe het definitieve contract er precies uit zal gaan zien. Ook valt het gedrag van pensioenfondsen en sociale partners moeilijk te voorspellen. Tot slot hanteren pensioenfondsen in de praktijk vaak een marge tussen de kostendeekkende premie en de feitelijke premie. Als pensioenfondsen bestaande marges willen handhaven, kan de premiedaling eventueel lager uitvallen. De onvoorziene effecten zijn in tabel 3.1 aangegeven met de posten PM.

---

⁵ Stel dat pensioenfondsen besluiten om de indexatieambitie te verhogen van prijsinflatie naar een mix van 50% prijsinflatie en 50% looninflatie. Uitgaande van een prijsinflatie van 2% en een looninflatie van 3%, is dit een verhoging van de indexatieambitie met 0,5%-punt. Dit betekent al gauw een premiestijging van 15%. Dit is al meer dan de weglek die in tabel 3.1 is verondersteld.

4 Conclusie

Door de samenloop van meerdere beleidsmaatregelen, onzekerheid over het gedrag van sociale partners en pensioenfondsen en onzekerheid over de hoogte van de rente is lastig te voorspellen hoe de pensioenpremie zich de komende jaren zal ontwikkelen. In geval het nieuwe FTK vereist dat de premie vanaf 2015 gebaseerd wordt op de hoogte van de rente in de maanden daaraan voorafgaand, speelt de ontwikkeling van de rentetermijnstructuur in de komende tijd een cruciale rol.

Uitgaande van de rentecurve van 30 juni 2013 en een weglek van eenderde leidt de voorgestelde herziening van het FTK zonder rentemiddeling en de versobering van het Witteveenkader naar verwachting tot een beperkte premiedaling in de orde van 2 tot 5 procent, wat overeenkomt met 1 à 2 mld euro. Met rentemiddeling zouden de herziening van FTK en de versobering van Witteveen per saldo kunnen leiden tot een premiedaling in de orde van zo'n 15 procent, ofwel 6 mld euro, ten opzichte van een scenario bij ongewijzigd beleid. De marge tussen deze twee inschattingen hangt vooral samen met onzekerheid over de uiteindelijke beleidsmatige invulling van het FTK. Wat de versobering van het Witteveenkader betreft, is het gedrag van sociale partners een onzekere factor: als de neiging bestaat om meer te repareren dan de veronderstelde eenderde, komt de premiedaling lager uit dan bovenstaande inschattingen. Bij minder weglek zal de premiedaling uiteraard groter zijn.

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau
Van Stolkweg 14
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
T (070) 3383 380

info@cpb.nl | www.cpb.nl

September 2013